

การพัฒนารูปแบบการติดตามประเมิน เสริมพลัง องค์กรชุมชนจัดการตนเองด้านสุขภาวะ
Development of a model for Monitoring and Evaluating the Empowerment of
Health Self-Management Community

กิตติศักดิ์ รุจิกกาญจนรัตน์¹

บทคัดย่อ

รูปแบบการติดตามประเมิน เสริมพลัง องค์กรชุมชนจัดการตนเองด้านสุขภาวะ ทำให้การดำเนินโครงการมีความยั่งยืน และเป็นรูปธรรม เพื่อพัฒนาตัวชี้วัด เกณฑ์ และรูปแบบการติดตามประเมิน เสริมพลัง องค์กรชุมชนจัดการตนเองด้านสุขภาวะ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ การดำเนินงานมี 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาบริบท/ ศักยภาพการจัดการตนเองด้านสุขภาวะ ของชุมชนตำบล ขั้นตอนที่ 2 ระดมความคิดในการจัดการตนเองด้านสุขภาวะ โดยบุคลากรทางการแพทย์ ผู้นำชุมชน/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นตัวแทน และหัวหน้าโครงการ และขั้นตอนที่ 3 พัฒนารูปแบบการติดตามประเมิน เสริมพลัง องค์กรชุมชนจัดการตนเองด้านสุขภาวะ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เหตุการณ์แบบไม่อิงทฤษฎี ผลการศึกษา การติดตามประเมิน เสริมพลัง ขององค์กรในปัจจุบันมีวิธีการวางแผนดำเนินโครงการ พบว่า การดำเนินโครงการต่างๆ ที่หน่วยงานกระทำอยู่ ดำเนินการตามนโยบายของแต่ละหน่วยงาน รวมถึงสอดคล้องกับพันธกิจ หรือภารกิจ ที่หน่วยงานได้รับ และวิธีการกำหนดเป้าหมายของการทำโครงการ พบว่าแต่ละหน่วยงานมีการกำหนดเป้าหมาย ทั้งในรูปแบบเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ ตามแต่ละโครงการ การติดตาม ประเมินผลโครงการ พบว่ามีการประเมินตามตัวชี้วัด หรือเป้าหมายของโครงการ เช่นการใช้แบบสอบถาม แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ ฯลฯ รูปแบบการติดตามประเมิน เสริมพลัง องค์กรฯ ที่พัฒนาขึ้น และประยุกต์มาจากขั้นตอนของการประเมินเสริมพลัง ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน คือขั้นตอนที่ 1 การจัดลำดับความสำคัญ และขั้นตอนที่ 2 การกำหนดเป้าหมาย และการบันทึกความก้าวหน้า และจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่าความคิดเห็นโดยรวมไปในแนวทางคล้ายคลึงกัน และเป็นความคิดเห็นที่ดี เชิงบวกต่อรูปแบบการติดตามประเมิน เสริมพลัง องค์กรฯ สรุปผลการศึกษา รูปแบบการติดตามประเมิน เสริมพลัง องค์กรชุมชนจัดการตนเองด้านสุขภาวะ ที่พัฒนาขึ้น สามารถนำไปใช้ในองค์กร หรือหน่วยงานได้

คำสำคัญ : การติดตาม, ประเมินเสริมพลัง, สุขภาวะ

ABSTRACT

The model for monitoring and evaluating the empowerment of health self-management community was causing the project to have a long standing and concrete. The objectives of this research were to development of the model for monitoring and evaluating the empowerment of health self-management community. This study was a qualitative research. The

¹ สาขาวิชาการแพทย์แผนไทย คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี/อาจารย์ E-mail: Kitisak.ruj@mail.pbru.ac.th

research procedures were composed of 3 stages as follows: 1) To study the context and potential of health self-management community. 2) To brainstorm for development of a model for monitoring and evaluating the empowerment of health self-management community. 3) To development of a model for monitoring and evaluating the empowerment of health self-management community. Non-theoretical event analysis was used to analyze the data. Results: A planning of health organization has proceeded according to the policy or mission of organization. A health organization set goals both of quantitative form and qualitative form. An assessment was according to indicators or project goals by using questionnaires, observation forms and interviews. The procedures of model for monitoring and evaluating the empowerment of health self-management community were composed of 2 stages as follows: 1) Taking Stock and 2) Setting Goal and Documenting Progress. After the experimentation, the sample group has a positive opinion on the model for monitoring and evaluating the empowerment of health self-management community. Conclusions: A model for monitoring and evaluating the empowerment of health self-management community can be used for health organization.

Keywords : Monitoring, Empowerment Evaluation, Health Self-Management

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 พ.ศ.2560-2564 เป็นแผนพัฒนาที่อยู่ในช่วงเวลาที่เปลี่ยนแปลง ปฏิรูปประเทศ เพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานหลายด้าน ตามสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วและเชื่อมโยงกันใกล้ชิดมากขึ้น การแข่งขันด้านเศรษฐกิจมากขึ้น การพัฒนาเทคโนโลยีจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และจะกระทบชีวิตความเป็นอยู่ในสังคม รวมถึงด้านสุขภาพของประชาชนที่เปลี่ยนแปลงตาม ซึ่งทำให้ประเทศไทยต้องปรับตัว โดยจะต้องเร่งพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การวิจัยและพัฒนาและนวัตกรรม เพื่อการขับเคลื่อนการพัฒนาในทุกด้าน การพัฒนาประเทศไทยไปสู่การเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนในระยะยาวได้นั้น จะต้องเร่งพัฒนาปัจจัยพื้นฐานเชิงยุทธศาสตร์ในทุกด้าน ได้แก่ การเพิ่มการลงทุนเพื่อการวิจัยและพัฒนา การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ซึ่งต้องดำเนินการควบคู่กับการเร่งยกระดับทักษะฝีมือแรงงานให้สอดคล้องกับสาขาการผลิตและบริการ รวมถึงการพัฒนาคนในภาพรวมให้เป็นคนที่สมบูรณ์ในทุกช่วงวัยที่สามารถบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลงที่เป็นสภาพแวดล้อมการดำเนินชีวิตได้อย่างดีโดยเฉพาะอย่างยิ่งสุขภาพของประชาชน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติสำนักนายกรัฐมนตรี, 2559) และตามยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศให้เป็นศูนย์กลางสุขภาพนานาชาติ (พ.ศ. 2560-2569) ยุทธศาสตร์ที่ 5 ระบุว่าพัฒนาบริการวิชาการและงานวิจัยทางการแพทย์ เพื่อพัฒนาและส่งเสริมให้สถาบันการศึกษามีความเป็นเลิศทางด้านวิชาการ สนับสนุนให้มีการบูรณาการร่วมกันหลากหลายวิชาชีพ (กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข, 2559) เพื่อแก้ปัญหาด้านสุขภาพของประชาชน

ประเทศไทยกำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ เพราะมีอัตราการเกิดลดลง ประเทศไทยกำลังอยู่ในช่วงการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) โดยจากข้อมูลของ United Nations World Population Ageing พบว่า หลังจากปี 2552 ประชากรที่อยู่ในวัยพึ่งพิงได้แก่ เด็กและผู้สูงอายุ จะมีจำนวนมากกว่าประชากรใน

วัยแรงงาน และในปี 2560 จะมีประชากรเด็กน้อยกว่าผู้สูงอายุ สถานการณ์นี้เป็นผลมาจากการลดภาวะเจริญพันธุ์อย่างรวดเร็ว และการลดลงอย่างต่อเนื่องของระดับการตายของประชากร ทำให้จำนวนและสัดส่วนประชากรสูงอายุของไทย เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว (มูลนิธิพัฒนางานผู้สูงอายุ, 2556) อีกทั้งสุขภาพของเด็ก และเยาวชนก็เป็นสิ่งสำคัญด้านการมีชีวิต พบว่า ทารกไทยมีโอกาสรอดชีวิตมากขึ้น ทารกแรกเกิดมีน้ำหนักน้อยกว่า 2,500 กรัมลดลงทุกปี การให้ภูมิคุ้มกันโรคด้วยการให้วัคซีนก่อนข้างประสบความสำเร็จ แต่ยังมี การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 3 เดือนในระดับต่ำมาก คือร้อยละ 7.6 ซึ่งเด็กชนบทได้กินนมแม่มากกว่าเด็กในเมือง และมีการเลี้ยงลูกด้วยนมผสมที่ไม่ใช้นมแม่เพิ่มขึ้น เด็กไทย 1 ใน 4 เผชิญกับปัญหาภาวะโภชนาการเกินหรือโรคอ้วน โดยความชุกของเด็กอ้วนจะเพิ่มสูงขึ้นถึง 1 ใน 5 ของเด็กก่อนวัยเรียน และ 1 ใน 10 ของเด็กในวัยเรียน หรือมีเด็กอ้วนเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 20 และมีภาวะทุพโภชนาการ ด้านสุขภาพจิต เด็กและเยาวชนมีภาวะเครียดจากหลากหลายสาเหตุ เช่น ปัญหาการเรียน การแข่งขัน เป็นต้น (สถาบันแห่งชาติเพื่อพัฒนาเด็กและครอบครัว, 2554)

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น และจากการศึกษาเบื้องต้นของพื้นที่รับผิดชอบ 8 พื้นที่ ได้แก่ 1) ตำบลไร่มะขาม อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี 2) ตำบลหนองปรัง อำเภอยาย้อย จังหวัดเพชรบุรี 3) ตำบลหาดเจ้าสำราญ อำเภอมือง จังหวัดเพชรบุรี 4) ตำบลบ้านหม้อ อำเภอมือง จังหวัดเพชรบุรี 5) ตำบลท่าช้าง อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี 6) ตำบลวัดแก้ว อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี 7) ตำบลท่านัด อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี และ 8) ตำบลดอนตาเพชร อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี พบมีปัญหาด้านสุขภาพ เด็ก เยาวชน และผู้สูงอายุ จากแผนยุทธศาสตร์ นโยบาย และสถานการณ์ปัญหาปัจจุบัน ทำให้ คณะผู้วิจัยจึงเห็นควรดำเนินการโครงการด้านสุขภาพในท้องถิ่น ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีรับผิดชอบ โดยทำวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการติดตามประเมิน เสริมพลัง องค์กรชุมชนจัดการตนเองด้านสุขภาพ ให้การดำเนินโครงการมีความยั่งยืน และเป็นรูปธรรมเพื่อประโยชน์ต่อสุขภาพประชาชน เป็นผลให้คุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนารูปแบบการติดตามประเมิน เสริมพลัง องค์กรชุมชนจัดการตนเองด้านสุขภาพ

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านประชากรที่วิจัย

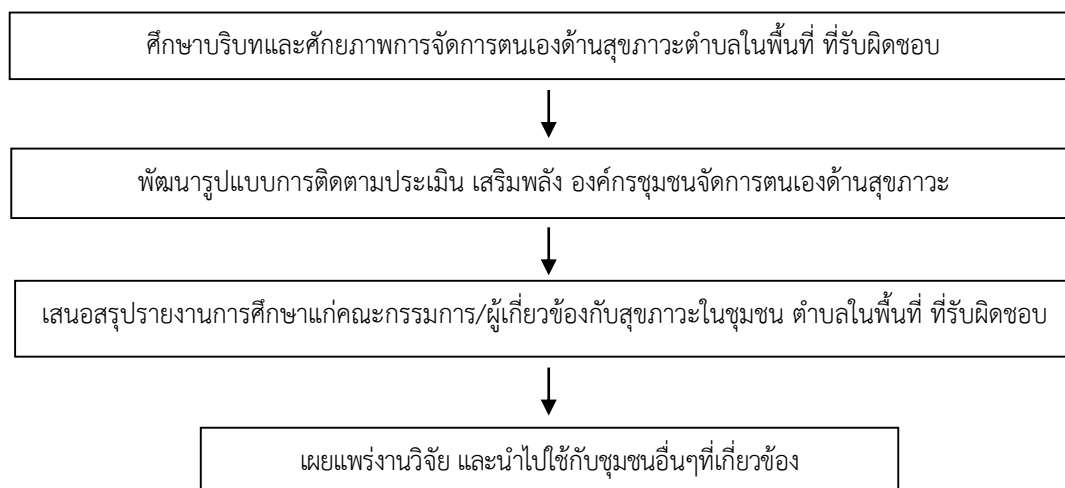
ประชากรที่ใช้ในการวิจัย เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่รับผิดชอบ ได้แก่ 1) ตำบลไร่มะขาม อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี 2) ตำบลหนองปรัง อำเภอยาย้อย จังหวัดเพชรบุรี 3) ตำบลหาดเจ้าสำราญ อำเภอมือง จังหวัดเพชรบุรี 4) ตำบลบ้านหม้อ อำเภอมือง จังหวัดเพชรบุรี 5) ตำบลท่าช้าง อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี 6) ตำบลวัดแก้ว อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี 7) ตำบลท่านัด อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี และ 8) ตำบลดอนตาเพชร อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี

2. ขอบเขตด้านสถานที่วิจัย ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่รับผิดชอบ

3. ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่ การพัฒนารูปแบบการติดตามประเมิน เสริมพลัง องค์กรชุมชนจัดการตนเองด้านสุขภาพ

4. ขอบเขตด้านระยะเวลาที่วิจัย ได้แก่ การดำเนินการวิจัยระหว่างวันที่ 1 พฤศจิกายน 2560 ถึง 31 ตุลาคม 2561

กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ การดำเนินงานมีขั้นตอนที่สำคัญ คือ 3 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาบริบท/ ศักยภาพการจัดการตนเองด้านสุขภาวะ ของชุมชนตำบล 1) ตำบลไร่มะขาม อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี 2) ตำบลหนองปรัง อำเภอยาย้อย จังหวัดเพชรบุรี 3) ตำบลหาดเจ้าสำราญ อำเภอมือง จังหวัดเพชรบุรี 4) ตำบลบ้านหม้อ อำเภอมือง จังหวัดเพชรบุรี 5) ตำบลท่าช้าง อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี 6) ตำบลวัดแก้ว อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี 7) ตำบลท่าหนด อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี 8) ตำบลดอนตาเพชร อำเภอมทวน จังหวัดกาญจนบุรี และ 9) ตำบลศาลาลัย อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ขั้นตอนที่ 2 ระดมความคิดในการจัดการตนเองด้านสุขภาวะ โดยบุคลากรทางการแพทย์ ผู้นำชุมชน/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นตัวแทน และหัวหน้าโครงการ

ขั้นตอนที่ 3 พัฒนารูปแบบการติดตามประเมิน เสริมพลัง องค์กรชุมชนจัดการตนเองด้านสุขภาวะ การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Simple Random Sampling) จะเก็บข้อมูลได้พื้นที่ ตำบลหนองปรัง อำเภอยาย้อย จังหวัดเพชรบุรี ตำบลหาดเจ้าสำราญ อำเภอมือง จังหวัดเพชรบุรี และตำบลท่าหนด อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล/แหล่งข้อมูล ได้แก่ บุคลากรทางการแพทย์ จำนวน 3 คน หัวหน้าโครงการ จำนวน 4 คน และเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ที่รับผิดชอบ จำนวน 5 คน

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม ด้วยการสัมภาษณ์

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน

การตรวจสอบความตรงของข้อมูลใช้วิธีการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยผู้วิจัยเลือกใช้สถิติเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เหตุการณ์แบบไม่อิง
ทฤษฎี วิเคราะห์ตามความเหมาะสมของข้อมูล และจากการสังเกตของผู้วิจัย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยโดยสรุปที่สอดคล้องคล้อยกับวัตถุประสงค์และตัวชี้วัดของโครงการ จำแนกเป็น 3 ส่วน ได้แก่
ส่วนที่ 1 การติดตามประเมิน เสริมพลัง องค์กร ปัจจุบัน

1.1 วิธีการวางแผน ดำเนินโครงการ พบว่า การดำเนินโครงการต่างๆ ที่หน่วยงานกระทำอยู่ ดำเนินการตามนโยบายของแต่ละหน่วยงาน รวมถึงความสอดคล้องกับพันธกิจ หรือภารกิจ ที่หน่วยงานได้รับ การวางแผนมีการดำเนินการตามวัฒนธรรมเดิม ที่ปฏิบัติมาอย่างต่อเนื่อง เช่นการปฏิบัติตามขั้นตอน หรือวิธีการเดิม ขาดการเปลี่ยนแปลง แก้ไข หรือมีการแก้ไข แต่ไม่ครอบคลุมการแก้ปัญหาทั้งหมด, การวางแผนงานตามแบบ Plan Do Check Act (PDCA) ฯลฯ โดยหัวหน้าโครงการ กล่าวว่า “...การวางแผนในการดำเนินโครงการ มีการวางแผนจากการสังเกต ประสบการณ์ที่ทำโครงการในอดีต ความรู้ความสามารถของหัวหน้าโครงการ และผู้ร่วมโครงการ มีการวางแผนตามแนวทาง PDCA เพื่อให้สามารถปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม และทันต่อเวลา...” เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่รับผิดชอบ กล่าวว่า “...การวางแผนงานในโครงการ จะดำเนินการจากผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่มีหน้าที่ปฏิบัติตาม โดยบางส่วนงานจะได้รับผิดชอบด้วยตนเอง จึงจะวางแผนงานนั้นจากประสบการณ์ของตนและทีมงาน...” บุคลากรทางการแพทย์ กล่าวว่า “...การวางแผนงาน จะเป็นขั้นตอนที่สำคัญ จะมีการประชุมผู้ที่เกี่ยวข้อง และวางแผน ปฏิบัติตามแผนงานนั้น โดยมีระยะเวลา กำกับการทำงาน ส่วนใหญ่จะวางแผนและปฏิบัติตามโดยสอดคล้องกับแนวทาง PDCA...”

1.2 วิธีการกำหนดเป้าหมาย ของการทำโครงการ พบว่าแต่ละหน่วยงานมีการกำหนดเป้าหมาย ทั้งในรูปแบบเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ ตามแต่ละโครงการ โดยใช้ตัวชี้วัดที่คล้ายคลึงกัน เช่น จำนวนผู้เข้าร่วมโครงการ ความพึงพอใจโดยรวม ความรู้ที่ได้รับ ฯลฯ แต่ยังไม่มีการกำหนดตัวชี้วัด เป้าหมายของโครงการที่ครอบคลุมและเหมาะสมตามบริบท ของแต่ละพื้นที่ โดยหัวหน้าโครงการ กล่าวว่า “...การกำหนดเป้าหมายของการทำโครงการ กำหนดจากตัวชี้วัดหลักของโครงการหลักหรือโครงการใหญ่ โดยกำหนดให้สอดคล้องและสามารถวัดได้ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยใช้เครื่องมือต่างๆ...” เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่รับผิดชอบ กล่าวว่า “...การกำหนดเป้าหมายของโครงการ จะมาจากผู้บริหารในหน่วยงาน ที่มีการตั้งเป้าหมายไว้ โดยส่วนมากจะเน้นเชิงปริมาณ เพื่อให้สามารถเห็นแนวโน้มของการดำเนินการของแต่ละปีได้ง่ายขึ้น...” บุคลากรทางการแพทย์ กล่าวว่า “...การกำหนดเป้าหมายของการทำโครงการ จะกำหนดจากมติการประชุมต่างๆ และกำหนดย่อยของแต่ละฝ่ายงานที่รับผิดชอบ ซึ่งต้องสอดคล้องหรือสามารถอธิบายเป็นเป้าหมายหลักของโครงการทั้งหมดได้ และต้องเป็นประโยชน์ของหน่วยงาน...”

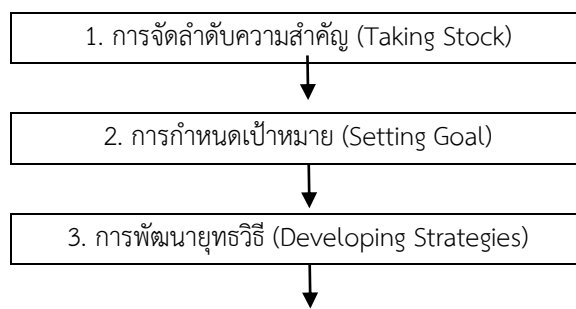
1.3 การติดตาม ประเมินผลโครงการ พบว่าการติดตาม ประเมินโครงการของแต่ละหน่วยงาน มีการประเมินตามตัวชี้วัด หรือเป้าหมายของโครงการ เช่นการใช้แบบสอบถาม แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ ฯลฯ โดยส่วนใหญ่จะใช้รูปแบบเป็นแบบสอบถาม แต่ในบางครั้งที่ติดตาม ประเมินผล ไม่ได้เหมาะกับกลุ่มเป้าหมาย หรือข้อคำถามในแบบวัด ไม่สอดคล้องและครอบคลุมกับโครงการนั้นๆ โดยส่วนใหญ่จะปฏิบัติเป็นขั้นตอน ตามวัฒนธรรมเดิม ที่ไม่ได้เกิดการแก้ไขหรือแก้ปัญหา อย่างสมบูรณ์ โดยหัวหน้าโครงการ กล่าวว่า “...การติดตาม ประเมินผล

โครงการ ในส่วนการติดตาม จะปฏิบัติแบบไม่เป็นทางการ คอยติดตามจากการสัมภาษณ์และการสังเกต โดยหัวหน้าโครงการ และจะเน้นปฏิบัติในส่วนของการประเมินผลโครงการ โดยใช้เครื่องมือที่เป็นมาตรฐาน นำเชื่อถือ เช่น แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ การสังเกต ฯลฯ...” เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ที่รับผิดชอบ กล่าวว่า “...การติดตาม ประเมินผล จะดำเนินการเน้นหนักโดยผู้บริหาร การสั่งการจากผู้บริหาร และในฝ่ายจะดำเนินการ โดยให้สอดคล้องกับนโยบาย หรือตามระยะเวลาที่หน่วยงานได้กำหนด และจะมีการรายงานตามฝ่ายงานนั้น ทั้งในรูปแบบลายลักษณ์อักษร และด้วยวาจา...” บุคลากรทางการแพทย์ กล่าวว่า “...การติดตาม ประเมินผลโครงการ จะมีการดำเนินการสม่ำเสมอ ในรูปแบบการประชุมกลุ่มทั้งกลุ่มงาน และกลุ่มทั้งหมดในหน่วยงาน เพื่อสอบถาม ปัญหา และติดตามการดำเนินโครงการ และมีการให้ข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาตามๆ ส่วนการประเมินผล จะร่วมกันประเมินจากการดำเนินงาน โดยใช้เครื่องมือที่เป็นมาตรฐาน...”

1.4 การระบุความสำคัญของกิจกรรมหรือกระบวนการ ในโครงการ ตามหลักการการติดตามประเมิน เสริมพลัง โดยประยุกต์จากการประเมินเสริมพลัง ของ Fetterman พบว่าโครงการที่กระทำขึ้น ไม่มีการกำหนด ความสำคัญของกิจกรรม มีเพียงการปฏิบัติตามขั้นตอนที่เคยกระทำมา และกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่เห็นถึงความสำคัญของการระบุความสำคัญของโครงการ ตามหลักการการติดตามประเมิน เสริมพลัง โดยประยุกต์จากการประเมินเสริมพลัง ของ Fetterman โดยหัวหน้าโครงการ กล่าวว่า “...ไม่มีการระบุความสำคัญของกิจกรรมหรือ กระบวนการ ในโครงการ ตามหลักการการติดตามประเมิน เสริมพลัง โดยประยุกต์จากการประเมินเสริมพลัง ของ Fetterman เพราะคิดว่าเป็นการเพิ่มขึ้นขั้นตอนการปฏิบัติงาน และไม่อยู่ในตัวชี้วัด หรือการประเมินโครงการ ...” เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ที่รับผิดชอบ กล่าวว่า “...ไม่มีการระบุความสำคัญของกิจกรรมหรือ กระบวนการ ในโครงการ ตามหลักการการติดตามประเมิน เสริมพลัง โดยประยุกต์จากการประเมินเสริมพลัง ของ Fetterman เพราะผู้บริหารไม่ได้เสนอแนะ หรือแนะนำให้ปฏิบัติ แต่หากมีนโยบายต้องปฏิบัติ สามารถปฏิบัติตาม ได้ และคิดว่าการระบุความสำคัญของงาน เป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากในหน่วยงานมีงานหลายหน้าที่ต้องทำ การระบุ ความสำคัญจะช่วยจัดลำดับการทำงานได้ดี...” บุคลากรทางการแพทย์ กล่าวว่า “...มีการระบุความสำคัญของ กิจกรรมหรือกระบวนการ ในโครงการ ตามหลักการการติดตามประเมิน เสริมพลัง โดยประยุกต์จากการประเมิน เสริมพลัง ของ Fetterman บ้างบางงาน เพราะในฝ่ายที่มีงานหลากหลายทั้งงานการปฏิบัติการ งานโครงการ งาน พัฒนา งานวิจัย จึงมีการลำดับความสำคัญของงาน เพื่อให้ง่ายต่อการปฏิบัติ และจัดกระทำงานให้ออกมามี ประสิทธิภาพ...”

ส่วนที่ 2 รูปแบบการติดตามประเมิน เสริมพลัง องค์กรฯ ที่พัฒนาขึ้น

รูปแบบการติดตามประเมิน เสริมพลัง องค์กรฯ ที่พัฒนาขึ้น และประยุกต์มาจากขั้นตอนของการประเมิน เสริมพลัง (Fetterman and Eiler, 2001; ประยูร ดิกขปัญญา และระเบียบ ธิรญาณี, 2559) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

4. การบันทึกความก้าวหน้า (Documenting Progress)

แผนภาพที่ 1 รูปแบบการติดตามประเมิน เสริมพลัง องค์กรฯ ที่พัฒนาขึ้น และประยุกต์มาจากขั้นตอนของการประเมินเสริมพลัง (Fetterman and Eiler, 2001; ประยูร ติกขปัญญา และระเบียบ ธิธัญญ์, 2559)

จากแผนภาพที่ 1 พบว่า 1)การจัดลำดับความสำคัญ (Taking Stock) ขั้นตอนแรกของการประเมินเสริมพลัง คือ การจัดลำดับความสำคัญ ซึ่งผู้เข้าร่วมแต่ละคนจะให้ระดับคะแนน 1-10 ระดับ (โดยที่ 10 คือระดับคะแนนสูงสุด) 2)การกำหนดเป้าหมาย (Setting Goal) หลังจากจัดลำดับความสำคัญกิจกรรมของแผนงานและการหาเอกสารมาประกอบการสนับสนุนแผนงาน ผู้มีส่วนร่วมในแผนงานเกิดคำถามอีกคำถามหนึ่งคือจะทำอย่างไรให้แผนงานได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้นในอนาคตและอะไรคือเป้าหมายในการรับประกันในอนาคต วัตถุประสงค์นี้ควรจะได้รับ การรับรู้ร่วมกันกับที่ปรึกษาหรือผู้ควบคุมการสอนและผู้มีส่วนร่วมทุกคน วัตถุประสงค์ควรจะมี ความสมเหตุสมผลและสามารถนำไปปฏิบัติได้ 3)การพัฒนายุทธวิธี (Developing Strategies) แผนงานการมีส่วนร่วมคือ การตอบสนองซึ่งการเลือกและการพัฒนายุทธวิธีเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของแผนงาน เช่นเดียวกับ กระบวนการในการระดมสมอง การทบทวนและวิพากษ์วิจารณ์และการหาฉันทามติและการยอมรับการใช้ยุทธวิธี เพื่อให้เกิดความสำเร็จ และ4)การบันทึกความก้าวหน้า (Documenting Progress) แผนการมีส่วนร่วมจะถูกบันทึก ความต้องการไว้เพื่อให้ทราบถึงกระบวนการและความก้าวหน้าของงาน

รูปแบบการติดตามประเมิน เสริมพลัง องค์กรฯ ที่พัฒนาขึ้น ดังนี้
ขั้นตอนที่ 1 การจัดลำดับความสำคัญ

แผนงานย่อย	ระดับ ความสำคัญ ของแผนงาน ย่อย	วิธีการ ดำเนินงาน	แหล่ง ทรัพยากร/ ความรู้ที่องค์กร มีอยู่	แหล่ง ทรัพยากร/ ความรู้ที่องค์กร ขาด	วิธีการแสวงหา ทรัพยากร/ ความรู้ใหม่
1.					
2.					
3.					
...					

หมายเหตุ : - แผนงานย่อย คือขั้นตอนการดำเนินโครงการ ตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผนงาน การดำเนินโครงการ การติดตาม และการประเมินผลโครงการ

- ระดับความสำคัญของแผนงานย่อย แบ่งเป็น ระดับ 0-10 (10 คือความสำคัญมากที่สุด)
- วิธีการดำเนินงาน ระบุวิธีการดำเนินงานในแผนงานย่อย เพื่อใช้เตือนผู้ดำเนินโครงการ และประเมินผลขั้นติดตามโครงการ
- แหล่งทรัพยากร/ความรู้ที่องค์กรมีอยู่ เป็นสิ่งที่องค์กรก็มีอยู่ และเอื้อให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จ

- แหล่งทรัพยากร/ความรู้ที่องค์กรขาด เป็นสิ่งที่องค์กรต้องการเพื่อให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จ
- วิธีการแสวงหาทรัพยากร/ความรู้ใหม่ เป็นวิธีการที่องค์กรใช้ในการแก้ปัญหา หรือเพื่อแสวงหาทรัพยากร/ความรู้ใหม่

ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดเป้าหมาย และการบันทึกความก้าวหน้า

แผนงานย่อย	วัตถุประสงค์	วิธีการดำเนินงาน (รายละเอียด)	วิธีการติดตามผล	ระบุความสำเร็จ	วัน/เดือน/ปีที่รายงาน
1.					
2.					
3.					
...					

ส่วนที่ 3 ความคิดเห็นต่อ รูปแบบการติดตามประเมิน เสริมพลัง องค์กรฯ

จากรูปแบบการติดตามประเมิน เสริมพลัง องค์กรฯ ที่พัฒนาขึ้น และประยุกต์มาจากขั้นตอนของการประเมินเสริมพลัง (Fetterman and Eiler, 2001; ประยูร ดิขปัญโญ และระเบียบ ธิธัญญ์, 2559) ได้เป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การจัดลำดับความสำคัญ และขั้นตอนที่ 2 การกำหนดเป้าหมาย และการบันทึกความก้าวหน้า และจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างได้แก่บุคลากรทางการแพทย์ หัวหน้าโครงการ และเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ที่รับผิดชอบ พบว่าความคิดเห็นโดยรวมไปในแนวทางคล้ายคลึงกัน และความคิดเห็นที่ดี เชิงบวกต่อรูปแบบการติดตามประเมิน เสริมพลัง องค์กรฯ โดยหัวหน้าโครงการ กล่าวว่า “...รูปแบบการติดตามประเมิน เสริมพลัง องค์กรฯ ที่พัฒนาขึ้น เป็นขั้นตอนที่ดี และเหมาะสมกับการดำเนินโครงการขนาดใหญ่ ที่มีหลายแผนงาน หรือกิจกรรมย่อย อีกทั้งเป็นกระบวนการที่สำคัญ และเป็นประโยชน์หากมีการให้ความสำคัญ และนำมาปรับใช้ในงาน...” เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ที่รับผิดชอบ กล่าวว่า “...รูปแบบการติดตามประเมิน เสริมพลัง องค์กรฯ ที่พัฒนาขึ้น เป็นรูปแบบที่ดี เหมือนกับการกระตุ้นเตือนตนเองและผู้ร่วมงาน ในการปฏิบัติงาน...” บุคลากรทางการแพทย์ กล่าวว่า “...รูปแบบการติดตามประเมิน เสริมพลัง องค์กรฯ ที่พัฒนาขึ้น เป็นรูปแบบที่น่าสนใจ และจะมีประโยชน์หากมีการนำมาปฏิบัติใช้ โดยควรให้สร้างความตระหนักให้ทุกฝ่ายเกิดการมีส่วนร่วมในการคิด ตั้งแต่ระดับการวางแผน การดำเนินการ และการติดตามประเมินผล...”

อภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัยตามสมมติฐานการวิจัย ได้ดังนี้

สมมติฐานงานวิจัย กลุ่มตัวอย่างได้แก่เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ที่รับผิดชอบ บุคลากรทางการแพทย์ และผู้รับผิดชอบโครงการจากหน่วยงานรัฐ มีความคิดเห็นเป็นไปในแนวทางที่ดีต่อรูปแบบการติดตามประเมิน เสริมพลัง องค์กรชุมชนจัดการตนเองด้านสุขภาวะ พบว่าจากรูปแบบการติดตามประเมิน เสริมพลัง

องค์กรฯ ที่พัฒนาขึ้น และประยุกต์มาจากขั้นตอนของการประเมินเสริมพลัง เป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การจัดลำดับความสำคัญ และขั้นตอนที่ 2 การกำหนดเป้าหมาย และการบันทึกความก้าวหน้า และจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างได้แก่บุคลากรทางการแพทย์ หัวหน้าโครงการ และเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ที่รับผิดชอบ พบว่าความคิดเห็นโดยรวมไปในแนวทางคล้ายคลึงกัน และความคิดเห็นที่ดี เชิงบวกต่อรูปแบบการติดตามประเมิน เสริมพลัง องค์กรฯ สอดคล้องกับงานวิจัยของพัชรินทร์ สมบูรณ์(2556) ศึกษาเรื่องการพัฒนา รูปแบบการประเมินความก้าวหน้าการดำเนินงานโครงการภายใต้แผนงานสร้างสุขภาพของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการประเมินความก้าวหน้าการดำเนินงานโครงการภายใต้แผนงานสร้างสุขภาพของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด และประเมินคุณภาพของรูปแบบการประเมินที่พัฒนาขึ้น การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มย่อย การวิเคราะห์เอกสาร การบันทึกข้อมูล และการใช้แบบตรวจสอบรูปแบบการประเมิน ผลการวิจัยพบว่า 1. รูปแบบการประเมินที่พัฒนาขึ้นมี 7 องค์ประกอบ คือ 1) วัตถุประสงค์ของการประเมิน 2) สิ่งที่มีประเมิน 3) วิธีการประเมิน 4) เวลาในการประเมิน 5) ผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานโครงการ 6) เกณฑ์การตัดสินการประเมิน และ 7) การให้ข้อมูลป้อนกลับมีการประเมินใน 3 ระดับคือ ระดับจังหวัด ระดับอำเภอและระดับตำบล ดำเนินการตามขั้นตอนการประเมินแบบเสริมพลัง 4 ขั้นตอน คือ 1) การสร้างพันธกิจ ให้ผู้รับผิดชอบโครงการทั้ง 3 ระดับร่วมพิจารณาปัญหาการดำเนินงานสร้างสุขภาพ วิสัยทัศน์ พันธกิจ ที่ควรเป็น 2) การรวบรวมข้อมูล ให้ผู้รับผิดชอบโครงการทั้ง 3 ระดับร่วมพิจารณาจุดอ่อน จุดแข็งของการดำเนินงานสร้างสุขภาพ และการประเมินโครงการที่ผ่านมา 3)การพัฒนากลยุทธ์ กำหนดวิธีการพัฒนาผู้รับผิดชอบโครงการด้วยการอบรมให้ความรู้เรื่องการประเมินการดำเนินงานโครงการและให้คำ แนะนำ เรื่องการประเมินการดำเนินงานโครงการในการนิเทศงาน 4) การปฏิบัติตามกลยุทธ์และจัดหาหลักฐานแสดงความก้าวหน้าการดำเนินงานผู้รับผิดชอบโครงการทั้ง 3 ระดับประเมินการดำเนินงานโครงการตั้งแต่ก่อนจัดทำโครงการ ก่อนดำเนินงานโครงการ ระหว่างดำเนินงานโครงการเพื่อนำสารสนเทศจากการประเมินมาปรับปรุง แก้ไขการดำเนินงานโครงการก่อนที่โครงการจะสิ้นสุดลง สอดคล้องกับงานวิจัยของดวงแก้ว คงเพชรศักดิ์ สำราญ มีแจ้ง รัตน์ะ บัวสนธิ์ และอรุณี อ่อนสวัสดิ์ (2557) ศึกษาเรื่องการพัฒนา รูปแบบการใช้กระบวนการประเมิน สำหรับการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการใช้กระบวนการประเมิน สำหรับการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน วิธีการดำเนินการวิจัยมี 4 ขั้นตอน 1) ศึกษาแนวคิดทฤษฎีการใช้กระบวนการประเมิน และวิเคราะห์ สภาพการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 2) สร้างรูปแบบการใช้กระบวนการประเมิน สำหรับการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 3) ทดลองใช้รูปแบบการใช้กระบวนการประเมิน สำหรับการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 4) ประเมินรูปแบบการใช้กระบวนการประเมิน ผลการวิจัยสรุปได้ว่าการใช้กระบวนการประเมิน เป็นการใช้ประโยชน์จากการประเมินขณะผู้มีส่วนร่วมกำลังดำเนินการประเมิน เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ด้านเจตคติ ความรู้ และพฤติกรรม การประเมินสภาพการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษา พบข้อบกพร่องของการประเมินคุณภาพภายในโรงเรียน โดยผู้ที่ทำหน้าที่ประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารหรือครู ที่ได้รับมอบหมายเพียงคนเดียวเท่านั้น และผลการประเมินรูปแบบการใช้กระบวนการประเมิน สำหรับการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่าองค์ประกอบของรูปแบบมีความเหมาะสมกับการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านเจตคติ ความรู้ และทักษะการประเมินของบุคลากรภายในสถานศึกษา

ข้อเสนอแนะ

1) ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้

1. ผู้รับผิดชอบโครงการ ผู้บริหาร สามารถนำรูปแบบ ไปประยุกต์ใช้ในงานต่างๆ และควรให้ความสำคัญกับการพัฒนารูปแบบการติดตามประเมิน เสริมพลัง องค์กรชุมชนจัดการตนเองด้านสุขภาวะ

2. การกำหนดตัวชี้วัด เกณฑ์ การติดตามประเมินเสริมพลังโดยประยุกต์จากขั้นตอนของการประเมินเสริมพลัง (Fetterman and Eiler, 2001; ประยูร ดิกขปัญโญ และระเบียบ ธิรญาณี, 2559) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนนั้น อาจไม่เหมาะสมกับบางหน่วยงานหรือฝ่ายงานที่มีจำนวนผู้ปฏิบัติงานไม่มากนัก แต่จะเหมาะสำหรับงานที่มีแผนงานย่อย

3. รูปแบบการติดตามประเมิน เสริมพลัง องค์กรชุมชนจัดการตนเองด้านสุขภาวะ ที่พัฒนาขึ้น สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมของบริบทองค์กร หรือหน่วยงานนั้นๆได้

2) ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

1. ควรมีการนำรูปแบบการติดตามประเมิน เสริมพลัง องค์กรชุมชนจัดการตนเองด้านสุขภาวะ ไปใช้ในพื้นที่ บริบทที่คล้ายคลึงกัน

2. ผู้บริหาร หรือหัวหน้างานควรเห็นความสำคัญของการประเมินเสริมพลัง ในการปฏิบัติโครงการต่างๆในอนาคต ต่อไป

3. ควรมีการวิจัยกระบวนการเสริมพลังในการดำเนินโครงการ ในรูปแบบอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง และเสริมองค์ความรู้อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในงานวิจัย

เอกสารอ้างอิง

กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข. (2559). *ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางสุขภาพนานาชาติ(พ.ศ.2560 - 2569)*. นนทบุรี: กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข.

ดวงแก้ว คงเพชรศักดิ์ สำราญ มีแจ่ง รัตนะ บัวสนธ์ และอรุณี อ่อนสวัสดิ์. (2557). การพัฒนารูปแบบการใช้กระบวนการประเมิน สำหรับการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารการวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 20(1), 77-87.

ประยูร ดิกขปัญโญ และระเบียบ ธิรญาณี. (2559). การประเมินเสริมพลัง : มิติใหม่ของการประเมินเพื่อการพัฒนา. *วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์*, 3(2), 163-169.

พัชรินทร์ สมบูรณ์. (2556). การพัฒนารูปแบบการประเมินความก้าวหน้าการดำเนินงานโครงการภายใต้แผนงานสร้างสุขภาพของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด. *วารสารวิจัยทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 7(2), 166-182.

มูลนิธิพัฒนางานผู้สูงอายุ. (2556). สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society). สืบค้นเมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2560 จากเว็บไซต์: <https://fopdev.or.th>

สถาบันแห่งชาติเพื่อพัฒนาเด็กและครอบครัว. (2554). *สถานการณ์และแนวความคิดด้านเด็กและเยาวชน*.

สืบค้นเมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2560 จากเว็บไซต์:

<http://www.nicfd.cf.mahidol.ac.th/th/index.php/policy/2011-10-13-04-10-00/237-2011-11-14-04-12-09>

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. (2559). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 12(พ.ศ. 2560-2564)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี.

Fetterman, D. (2001) *Foundations of empowerment evaluation*. CA : Sage.

Fetterman, D. & Eiler, M. (2001) *Empowerment evaluation and organizational learning: A path toward mainstreaming evaluation*. St. Louis: American Evaluation Association.